

dických zvrátů, že jazyk není prostředkem styku mezi lidmi, nýbrž nástrojem boje jedné třídy proti druhé, a jiná nemarxistická, vulgarisátorská hlediska znemožňovala správně řešit základní jazykovědné otázky. J. V. Stalin ukázal, že jazyk není nadstavbou. Na rozdíl od nadstavby, která se mění spolu s ekonomickou základnou a je produktem jedné epochy, jazyk žije mnohem déle než jakákoli základna a jakákoli nadstavba a je produktem celé řady epoch. Není vytvořen tou neb onou základnou jako nadstavba, nýbrž celým vývojem dějin společnosti. Na rozdíl od nadstavby, která je spjata s výrobou jen nepřímo, prostřednictvím základny, jazyk obráží změny ve výrobě ihned a přímo. Proto je mylné a škodlivé zahrnovat jazyk mezi třídní jevy. Pokus Marra a jeho žáků prohlásit jazyk za třídní kategorii je v rozporu s marxistickým pojetím národa, neboť jedním z charakteristických znaků národa je společenství jazyka. J. V. Stalin odhalil a zdůvodnil zákony vývoje jazyka. Zavrhl nepotřebnou Marrovu teorii stadiálnosti, která je v rozporu s fakty a podle níž na tom či onom stupni náhle násilným zvratem starý jazyk zaniká a na jeho místě vzniká jazyk nový, který prý odpovídá nové ekonomické základně. „Marxismus,“ napsal J. V. Stalin, „neuznává náhle násilné zvraty ve vývoji jazyka, náhlou smrt dosavadního jazyka a náhle vytvoření jazyka nového.“ (O marxismu v jazykovědě, 26.) J. V. Stalin odhalil zákony vzájemného působení různých jazyků v minulosti a ukázal, jak bude probíhat proces splývání jazyků v jeden společný jazyk v budoucí, komunistické společnosti. Práce J. V. Stalina o jazykovědě ukázala sovětské jazykovědě jasnou cestu a hluboce theoreticky podložila praxi jazykové výstavby v SSSR — jednoho z nejdůležitějších článků výstavby sovětské socialistické kultury. Tato práce posta-

vila do pravého světla škodlivé názory na vztah k jazykovému dědictví, ukázala, že Marrovo „učení“, které odmítá dědičnost v jazykovém vývoji, je jedním z druhů proletkultovského a rappovského vulgarisátorství. J. V. Stalin definoval základnu jako hospodářský řád společnosti v dané etapě jejího vývoje. Tím, že definoval nadstavbu jako politické, právní, náboženské, umělecké, filosofické názory společnosti a jim odpovídající politické, právní a jiné instituce, charakterisoval zvláštnosti nadstavby a ukázal vzájemné působení *základny a nadstavby* (viz).

Velký význam má poučka J. V. Stalina o dialektickém zákonu přechodu od staré kvality k nové. Při kritice Marrovy teorie vývoje jazyka cestou náhlého zvratu J. V. Stalin ukazuje, že „zákon přechodu od staré kvality k nové náhlým zvratem nepatří nejen pro historii vývoje jazyka, nýbrž neplatí vždy ani pro jiné společenské jevy, ať již patří k základně nebo k nadstavbě“. (Str. 27.) Skok jako revoluční zvrát toho, co existuje, a jeho nahrazení novým platí nutně jen pro společnost, která se skládá z antagonistických tříd, na příklad při přechodu od kapitalistického řádu k socialistickému, avšak skok ve formě násilného zvratu vůbec nemusí platit pro společnost, v níž nejsou nepřátelské třídy. Příkladem je kolektivisace zemědělství v SSSR — převrat, který proběhl postupným přechodem od starého k novému. V práci „Marxismus a otázky jazykovědy“ byla dále rozvinuta i otázka historického přístupu ke skutečnosti. Tato práce je ranou dogmatismu a talmudismu v rozboru společenských jevů. „Marxismus neuznává,“ říká J. V. Stalin, „neměnné závěry a poučky, závazné pro všechny doby a období. Marxismus je nepřitelem jakéhokoli dogmatismu.“ (Str. 52.)

Je zde dále rozvinuta národnostní otázka. J. V. Stalin ukázal zákonitosti vývoje

národů a národních jazyků před vítězstvím socialismu na celém světě a po něm.

Práce J. V. Stalina „Marxismus a otázky jazykovědy“ má značný význam pro marxistickou teorii poznání. J. V. Stalin ukázal, že nelze odtrhovat jazyk od myšlení, jak to činil Marr. Odtrhovat myšlení od jazyka znamená upadnout do bahna idealismu. Jazyk je „přírodní materie“ myšlení, a myšlení může existovat jediné na základě jazyka. Takové skutečně marxistické pojetí vzájemného vztahu jazyka a myšlení vyzbrojuje sovětské vědce v boji jak proti těm idealistům, kteří odtrhují myšlení od jazyka, tak i proti těm idealistům, kteří činí jazyk soběstačným a vědomě zastírají skutečnost, že jazyk je těsně spjat s myšlením, že zaznamenává a ustaluje činnost myšlení. V soudobé buržoasní reakční filosofii je velmi rozšířen tak zvaný sémantický idealismus (viz *Sémantická filosofie*), který vysvětluje základní protikladnost třídních světových názorů a ideologií, protiklad mezi materialismem a idealismem poukazem na „nepřesnosti“ jazykových termínů a výrazů a pod. Buržoasní filosofičtí reakcionáři se tímto manévrem pokoušejí hájit beznadějně postavení idealismu. Poučka marxismu, že neexistuje myšlení bez jazyka, že jazyk zaznamenává a ustaluje ve slovech a ve spojení slov ve větách výsledky činnosti myšlení v poznání objektivní skutečnosti, odhaluje šarlatánské pokusy buržoasních filosofů. V práci J. V. Stalina je ukázána těsná souvislost mezi filosofickým učením o poznání a jazykovědou, význam jazyka pro teorii poznání.

Ve své práci J. V. Stalin zdůraznil význam diskusí a boje názorů ve vývoji vědy, bez nichž se žádná věda nemůže vyvíjet a dosahovat úspěchů.

Práce „Marxismus a otázky jazykovědy“ tvůrčím způsobem rozvíjí marxismus-leninismus, je novým slovem v učení mar-

xismu o jazykovědě. Způsobila, že jazykověda dosáhla nového stupně, a závažně obohatila marxismus.

MARXISMUS-LENINISMUS — „věda o zákonech vývoje přírody a společnosti, věda o revoluci utiskovaných a vykořisťovaných mas, věda o vítězství socialismu ve všech zemích, věda o výstavbě komunistické společnosti“. (Stalin, O marxismu v jazykovědě, 52.) Vznik marxistického učení byl výsledkem největší revoluce v dějinách vývoje společenského myšlení. Marxistické učení zodpovědělo ty otázky, které formulovalo pokrokové myšlení lidstva, avšak nebylo s to je řešit. Marxismus vznikl jako přímý výraz základních zájmů nejrevolučnější třídy kapitalistické společnosti — proletariátu. Hlavními součástmi marxismu je marxistická filosofie, marxistická politická ekonomie a teorie vědeckého komunismu.

Dialektický a historický materialismus je theoretickým základem marxismu. Základní odlišnost marxistické filosofie ode všech předcházejících filosofických soustav je vyjádřena v „Thesích o Feuerbachovi“, které napsal Marx: „Filosofové svět jen různě vykládali, jde však o to jej změnit.“ Dialektický a historický materialismus je právě mohutnou theoretickou zbraní v boji za revoluční přetvoření společnosti. Marx a Engels využili všeho, co bylo cenné a pokrokové ve staré filosofii, a vytvořili jediné vědecké světové názory. Duší marxismu je materialistická dialektika. Pomocí materialistické dialektiky přepočítali zakladatelé marxismu filosofický materialismus, překonali omezenost starého metafysického a mechanistického materialismu a vytvořili nejvyšší formu materialismu — *dialektický materialismus* (viz). Marx a Engels prohloubili, rozvinuli filosofický materialismus, dovedli ho do konce, rozšířili jeho poučky na poznání lidské společnosti, a

tím vytvořili *historický materialismus* (viz).

Proti idealistickým teoriím, které hlásají, že základem vývoje společnosti jsou ideje, rozum, dokázali Marx a Engels, že hospodářský řád je základem, na němž je vybudována politická a ideologická nadstavba, že hybnou silou vývoje ve společnostech, jež jsou rozděleny na antagonistické třídy, je třídní boj. Marx aplikoval dialektický a historický materialismus na ekonomii, vytvořil jediné vědeckou politickou ekonomii, a způsobil tak převrat v názorech na hospodářský život společnosti. Hlavní Marxovo dílo „Kapitál“ je věnováno studiu hospodářského řádu kapitalistické společnosti. Tam, kde staří ekonomové viděli vztahy mezi věcmi (výměnou jednoho zboží za jiné), objevil a ukázal Marx společenské vztahy mezi lidmi. Ve své teorii nadhodnoty odhalil zdroj zisku, bohatství kapitalistické třídy. „Učení o nadhodnotě je základním kamenem Marxovy ekonomické teorie“ (Lenin, Vybr. sp. I, str. 55). Marx objevil vývojové zákony kapitalistického výrobního způsobu a odůvodnil nevyhnutelnost zániku kapitalismu a vítězství komunismu.

Kapitalismus, který vystřídal feudální řád, neodstranil vykořisťování člověka člověkem, nýbrž pouze nahradil jednu formu vykořisťování a útisku pracujících formou jinou. Jako odraz protestu vykořisťovaných proti kapitalistickému útisku počala vznikat různá socialistická učení. Počáteční socialismus byl nevědecký, utopický. (Viz *Utopický socialismus*.) Utopičtí socialisté ostře kritisovali a odsuzovali kapitalistické zřízení, snili o lepším řádu, kde nebude vykořisťování, ale skutečné východisko z kapitalistického otroctví nedovedli ukázat. Marx a Engels první změnili socialismus ze snu ve vědu. Objasnili světodějnou úlohu dělnické třídy jako hrobaře kapitalismu, jako tvůrce komunistické společnosti. Nejdůležitější

věci v marxismu je učení o *diktatuře proletariátu*. Marx napsal, že mezi kapitalistickou a komunistickou společností leží období revoluční přeměny jedné společnosti v druhou, že stát v tomto období bude státem diktatury proletariátu. Marxismus vyzbrojil dělnickou třídu k jejímu boji proti buržoasí revoluční teorií a dal dělnickému hnutí, které se do té doby vyvíjelo živelně, socialistické zaměření.

Při prvních projevech vlivu marxistických idejí na masy spojily se všechny mocnosti staré Evropy proti komunismu. Buržoasie nebojovala a nebojuje proti marxismu jen násilím. „Taková je dialektika dějin, že theoretické vítězství marxismu nutí jeho nepřátele *přestrojovat se* za marxisty. Vnitřně shnilý liberalismus se pokouší obrodit se v podobě socialistického *oportunismu*.“ (Lenin, Vybr. sp. I, str. 59.) Přitom oportunistus neznamena vždycky přímé popírání marxistické teorie nebo jejích jednotlivých pouček a vývodů. Oportunistus je také v pokusech lpět na jednotlivých marxistických poučkách, které už zastaraly, a učinit z nich dogmata, aby tím byl zadržen rozvoj marxismu, a tedy také rozvoj revolučního hnutí proletariátu. Marxismus vyrostl, zformoval se a upevnil v nemilosrdném boji proti oportunistu — nejhoršímu nepříteli dělnické třídy. Marxismus je tvůrčí věda. Zakladatel marxismu se dívali vždy na svou teorii jako na teorii, která se rozvíjí, jako na návod k jednání. Po smrti Engelsově největší theoretik Lenin a po smrti Leninově Stalin a jiní žáci Leninovi byli jedinými marxisty, kteří nejen nemilosrdně odhalovali oportunisty všech odstínů a uhájili marxismus před překrucováním, ale také rozvinuli marxistickou teorii a obohatili ji novými zkušenostmi, které získali v nových podmínkách třídního boje proletariátu. Marxismus-leninismus je jediná vědecká, ucelená

ideologie dělnické třídy. Marx a Engels žili a pracovali v období předmonopolistického kapitalismu, kapitalismu, který se ještě vyvíjel po vzestupné linii, v období přípravy proletariátu k revoluci. Lenin a Stalin, geniální žáci a pokračovatelé v Marxově a Engelsově učení, vystoupili v období imperialismu, t. j. zahánvajícího a odumírajícího kapitalismu, v období přímého útoku na kapitalismus, v období proletářských revolucí, v období, kdy proletářská revoluce již v jedné zemi vítězila a zahájila období sovětů, období výstavby socialismu. Lenin a Stalin a jejich spolubojovníci a žáci zobecnili zkušenosti z boje komunistické strany za socialistickou revoluci, za vybudování socialismu v SSSR a tvůrčím způsobem aplikovali marxismus na nové podmínky. Leninismus je dalším rozvinutím marxismu. Leninismus je marxismus epochy imperialismu a proletářských revolucí, je teorie a taktika diktatury proletariátu zvláště. Lenin nezrušil žádný starý princip marxismu a „nedoplňoval“ marxismus žádnými novými principy. Vycházel zcela z principů marxismu a rozvíjel všechny stránky marxismu ve shodě s novými podmínkami třídního boje proletariátu, s novým, imperialistickým obdobím kapitalismu.

Když Lenin odhaloval revisionismus Bogdanova, Juškeviče, Bazarova, Valentinova a jejich filosofické učitele Avenaria a Macha, kteří se ve svých dílech pokoušeli postavit proti marxistickému materialismu rafinovaný a přičesaný idealismus, definitivně obhájil theoretické základy marxismu a v knize „*Materialismus a empiriokriticismus*“ (viz) geniálně zobecnil všechno podstatné z toho, čeho dosáhla věda a zvláště přírodověda za celé dějinné období po Engelsově smrti. Lenin zobecnil světodějnou zkušenost boje mezinárodní dělnické třídy, dále rozvinul

theoretické základy marxistické strany — dialektický a historický materialismus, a zahájil tak novou, leninskou etapu ve vývoji marxistické filosofie.

Lenin propracoval otázku imperialismu jako nového, nejvyššího a posledního stadia kapitalismu. Dokázal, že imperialismus je především socialistické revoluce. Na základě této analýzy provedl největší objev, když dokázal, že v nových podmínkách, v podmínkách nerovnoměrného, ve skocích probíhajícího vývoje kapitalismu je vítězství socialismu možné z počátku v jedné, jednotlivé kapitalistické zemi a že je nemožné současné vítězství socialismu ve všech zemích.

Marx a Engels zformulovali v hlavních rysech myšlenku hegemonie proletariátu v revoluci. Lenin ji rozvinul dále a vytvořil ucelené učení o hegemonii proletariátu, o vedení pracujících mas města a vesnice proletariátem nejen při svržení carismu a kapitalismu, ale i v socialistické výstavbě po vítězství diktatury proletariátu. Lenin se opíral o Marxovy myšlenky o národnostní a koloniální otázce, rozvinul je vzhledem k nové epoše, spojil je v jeden celek a podal ucelenou soustavu názorů na národní a koloniální revoluce v epoše imperialismu. Dokázal, že vyřešení národnostní a koloniální otázky je nerozlučně spjata se svržením imperialismu, že tato otázka je součástí všeobecné otázky socialistické revoluce.

V. I. Lenin rozvinul Marxovu myšlenku o diktatuře proletariátu, když objevil, že sovětská moc je nejdokonalejší státní formou diktatury proletariátu, definoval diktaturu proletariátu jako *zvláštní* formu třídního svazku proletariátu s vykořisťovanými masami neproletářských a polo-proletářských tříd (rolnictva a j.) a ukázal na svazek dělnické třídy s rolnictvem jako na *nejvyšší princip* diktatury proletariátu. Dokázal také, že proletářská diktatura je

nejvyšším typem demokracie, že je to forma *proletářské* demokracie, která vyjadřuje zájmy většiny (vykořisťovaných), na rozdíl od demokracie *kapitalistické*, která vyjadřuje zájmy menšiny (vykořisťovatelů). V leninismu je hlavní učení o diktatuře proletariátu: „...leninismus je mezinárodní učení proletářů všech zemí, učení, které se hodí a platí pro všechny země bez výjimky, tedy i pro země kapitalisticky vyspělé.“ (Stalin, Spisy 8, str. 29.) Lenin propracoval otázku forem a způsobů úspěšného budování socialismu v zemi obklopené kapitalistickými státy.

Marx a Engels vyslovili geniální myšlenky o straně. Leninova největší historická zásluha je v tom, že první v dějinách marxismu v boji proti mezinárodnímu oportunistu a centrismu propracoval a dal ruské dělnické třídě a dělnické třídě celého světa ucelené učení o straně jako vůdčí organizaci proletariátu, jako hlavní zbraně v rukou proletariátu, bez níž není možno zvítězit v boji za socialismus. V. I. Lenin v nemilosrdném boji proti nepřítelům marxismu-leninismu propracoval ideologické, organizační, taktické a theoretické základy strany, strany nového typu, jež se zásadně liší od stran II. internacionály, které se dávno staly hlavní sociální oporou buržoasie.

Theorii Marxe, Engelse a Lenina dále tvůrčím způsobem rozvinul ve svých pracích J. V. Stalin.

J. V. Stalin zobecnil gigantické zkušenosti z vývoje revolučního hnutí proletariátu, zvláště zkušenosti posledních desetiletí, zkušenosti z budování socialismu v SSSR, jakož i poslední výsledky vědy, a tím v řadě otázek obohatil marxistickou filosofii — dialektický a historický materialismus. Veliký význam pro další tvůrčí rozvoj marxistické filosofie má otázka, jak se novým způsobem projevují a působí obecně dialektické zákonitosti vývoje v so-

cialistické společnosti, kterou rovněž propracoval J. V. Stalin. Stalin rozvinul Leninovu myšlenku o důležité úloze *kritiky a sebekritiky* (viz) v budování socialismu a komunismu jako nové formy boje mezi tím, co dožívá, a tím, co se rodí. Dokázal, že za socialismu se přechod od starého kvalitativního stavu k novému neuskutečňuje formou náhlých revolučních zvrátů, nýbrž postupným přechodem.

J. V. Stalin dále rozvinul marxistickou politickou ekonomii. Pokračoval v tvůrčím zpracování Leninovy teorie imperialismu a objevil *základní ekonomický zákon soudobého kapitalismu* (viz), když objasnil všechny zvláštnosti vývoje soudobé buržoasní společnosti, všechny rozpory a vady kapitalismu. Jeho práce „*Ekonomické problémy socialismu v SSSR*“ (viz) je přímým pokračováním a rozvinutím Marxe „Kapitálu“ a Leninovy práce „Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu“. Tato práce hluboce objasnila zákony politické ekonomie socialismu. Je v ní theoreticky zdůvodněn *základní ekonomický zákon socialismu* (viz), je ukázáno, že za socialismu v protikladu ke kapitalistickému zákonu anarchie výroby a konkurence působí *zákon plánovitého (proporcionálního) rozvoje národního hospodářství* (viz), je osvětlena otázka zvláštností zbožní výroby za socialismu jako zbožní výroby zvláštního druhu, objasněna omezenost sféry působení zákona hodnoty za socialismu atd.

J. V. Stalin rozvinul a zdůvodnil Leninovo učení o možnosti vítězství socialismu v jedné zemi, o cestách, prostředcích a metodách budování socialismu. Všestranně rozvinul hlavní otázku marxismu, otázku diktatury proletariátu, objevil hlavní funkce a fáze ve vývoji sovětského státu a poukázal na nutnost dále zachovat a upevňovat stát i za komunismu, bude-li trvat ještě kapitalistické obklíčení.

V pracích J. V. Stalina, zvláště v „*Ekonomických problémech socialismu v SSSR*“, je nastíněn program postupného přechodu od socialismu ke komunismu v SSSR.

Od vzniku marxismu uplynulo více než 100 let. Za tuto dobu se desítky a stovky buržoasních vlád naplněných nenávistí k marxismu pokoušely marxismus „zničit“. Ale buržoasní vlády přicházely a odcházely, kdežto marxismus zůstával. Čím se to vysvětluje? Vysvětluje se to tím, že marxismus je vědecké vyjádření základních zájmů dělnické třídy. Jako není možno zničit dělnickou třídu, tak není možno zničit ani marxismus. Marxismus se stal vládnoucí ideologií již v řadě evropských a asijských zemí a hluboce pronikl do mysli a srdcí stamilionů pracujících lidí v kapitalistických zemích. Úspěchy dělnické třídy, úspěchy komunistických stran se vysvětlují tím, že se řídí nepřemožitelným učení marxismu-leninismu.

Komunistické strany světa se staly nezdolnou světovou silou proto, že vznikly na žulovém základě teorie marxismu-leninismu, zocelily se v nesmiřitelném boji za čistotu idejí marxismu-leninismu a vytrvale se ve své činnosti řídí nesmrtelnými idejemi Marxe, Engelse, Lenina a Stalina.

Největším vzorem strany, která se ve své činnosti opírá o žulový základ marxismu-leninismu, je Komunistická strana Sovětského svazu, vytvořená a vychovaná Leninem. Celé její půlstoleté dějiny jsou marxismus-leninismus v praxi. Zkušenosti z její činnosti nesmírně obohatily a také nyní obohacují marxismus-leninismus. Komunistická strana je mozkem a duší, inspirátorem a organizátorem postupného vývoje sovětské společnosti ke komunismu. Vedení strany je zárukou, že komunismus v naší zemi bude vybudován.

Jedním z nejdůležitějších článků v řetězu historických úkolů v období socialis-

mu, v přechodném období od socialismu ke komunismu v SSSR je úkol ovládnout marxisticko-leninskou teorii. Ovládnout marxismus-leninismus znamená osvojit si jeho podstatu, naučit se ho používat v různých historických podmínkách, umět obohacovat, rozvíjet a povznášet ho v souladu s novou dějinnou situací a novými úkoly. Marxismus-leninismus během celé své existence rostl a rozvíjel se v boji proti buržoasní ideologii, proti reformismu a oportunistu, proti anarchistům, kautskyáncům, menševikům, trockistům, zinověvcům, bucharinovcům a jiným nepřítelům proletariátu. V tomto boji se zoceloval a povznášel na nové, vyšší stupně. I dnes je nemilosrdný a důsledný boj proti všem nejrůznějším projevům buržoasní a reformistické ideologie podmínkou dalšího rozvoje marxisticko-leninského učení.

MARXISTICKÁ DIALEKTICKÁ METODA — jediná vědecká metoda poznání; vytvořili ji Marx a Engels a v nových historických podmínkách ji rozvinuli Lenin a Stalin. Marxistická dialektická metoda je součástí marxistické filosofie — dialektického a historického materialismu, je vodítkem v praktické revoluční činnosti proletářské strany. Význam materialistické dialektiky pro vytvoření teorie vědeckého komunismu, pro vypracování strategie a taktiky komunistické strany a pro zobecnění výsledků vědeckého vývoje vyjádřil vyčerpávajícím způsobem Lenin ve svém článku „Marxova korespondence s Engelsem“: „Máme-li se pokusit určit jedním slovem tak říkajíc ohnisko celé korespondence, ústřední bod, k němuž se sbíhá celá síť vyslovovaných a posuzovaných idejí, pak toto slovo bude *dialektika*. Užítí materialistické dialektiky k přepracování veškeré politické ekonomie od jejího základu — její aplikace na dějiny, přírodovědu, filosofii, politiku a taktiku